

84632

OLCSÓ
JÓKAI

181-5

N. H.

EGY-EGY SZÁM 40 FILLER

OLCSÓ JÓKAI

181. sz.

40 Ht.

Márczius tizenötödike

RÉVAI-KIADÁS

OLCSÓ JÓKAI

Egy-egy szám ára fűzve: 40 fillér.

1. sz. Az egyhuszasos leány — A nagy-
apó várkastélya
2. sz. A dagóli torony — Bosszú a túl-
világon
- 3-4. sz. A sárga rózsa
5. sz. Az ezerkettedik éjszaka
- 6-8. sz. Péter Péter
9. sz. Ne hagyd magad
10. sz. A fekete sereg
- 11-12. sz. A cigánybáró
13. sz. Párba! Istennel
14. sz. Vén emberek nyara
- 15-16. sz. Az apja fla
- 17-20. sz. Bálványos vár
21. sz. Még sem lesz belőle tekintetes asszony
22. sz. A csigák regénye
23. sz. A fránya hadnagy
- 24-25. sz. Rendkívüli nők
- 26-30. sz. Egy játékos, a ki nyer
- 31-43. sz. A löcsei fehér asszony
- 44-46. sz. Az északi pólusig
47. sz. A jedikulai rab
48. sz. Az utolsó mór királyok
49. sz. Kassári Dániel
50. sz. Száz leány egy rakáson
51. sz. Anekdotalönyv. Első sorozat
52. sz. Kalandos históriák
53. sz. A jó öreg asszony és más elbesz.
- 54-55. sz. Három királyok csillaga
- 56-60. sz. Egetvivő asszonyszív

JÓKAI MÓR

MÁRCZIUS TIZENÖTÖDIKE

BEVEZETÉSEL ÉS JEGYZETEKSEL ELLÁTTA

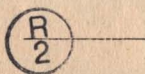
ÁGNER LAJOS dr.

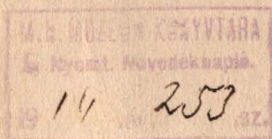
RÉVAI-KIADÁS

TARTALOM-JEGYZÉK.

	Oldal
Bevezetés — — — — —	3
Márczius tizenötödike. (1867.) — — — — —	6
Huszonöt év múlva. (1873.) — — — — —	9
Márczius tizenötödike Bécsben — — — — —	15
Életképek. Budapest. Forradalom vér nélkül — — — — —	27
Nyílt szavak honunk fiatalságához — — — — —	38
Nőszabadság. (1848. márcz. 23.) — — — — —	41
Márczius 15. — — — — —	45
Ünnepi beszéd 1898. márcz. 15-én — — — — —	46
Az egyetemi ifjuság márcziusi ünnepén — — — — —	59
Jegyzetek — — — — —	62

84632

MÁRCZIUS TIZENÖTÖDIKE.

Márczius tizenötödike, szabadságunk hajnalhasadása, a magyarnak legszebb, legmagasztosabb ünnepe. Jókai, Petőfi és a híres márcziusi ifjúság avatta e napot a nemzet ünnepévé. Szívünk megdobban, arcunk pirban ég, valahányszor emlékszünk rá. Lelki szemeink előtt megjelennek a hősök ké vált ifjak s a martirokká vált hősök. E nap lelkesedésének tüzéből pattant ki „a tizenkét pont“, amelytől alkotmányos életünk ujjaszületését számítjuk.

A fényes márcziusi napnak nincs hübb, nincs lelkesebb krónikása Jókainál. Költészete történeti jelentőségű, a mely elbeszélő prózánk új stíljének megteremtésén kívül a magyar életnek, multjának és jelenének a maga páratlan teljeségében való költői feldolgozásában rejlik. Innen van az az óriási hatása, a melyet az egész magyar közszellemre gyakorolt. Nemcsak költő volt, hanem, mint a legtöbb magyar költőtársa, politikus is. Nemcsak tollal, hanem tettekkel is szolgálta a hazát.

Az itt következő visszaemlékezések, ünnepi beszédek minden sora tele van utólérhetetlen hazaszeretettel, büszke magyar önérzettel, hazafias bölcs józansággal, multunk komoly meg-

becsülésével, jelenünk sok kötelességének bátor hangoztatásával s egy szebb magyar jövő jóslásával.

Nagy ünnep és nagy munka napja volt 1848. márczius tizenötödike. Csodákat mívelt a hazafias lelkesedés lobogása. Büszke önérzettel, jól-eső megnyugvással látjuk, hogy a márcziusi eszmék nem voltak hiú ábrándok. Ha a szabadságharcz szomorú leveretése után 19 év eltelte mellett tartotta is őket, kitörtek sírjokból s viszszaívtták magukat az életnek. „A szabadság, egyenlőség, testvériség“ halhatatlan eszméi öszszeköttetésben állnak hazánk örök életével. Ezek biztosítják öröklétét, ezek vezérlik dadalra munkás törekvését. E hármas eszmében benne van Magyarország minden feladata.

Szükséges volt e nap, hogy a nemzet egyszerre jusson erejének tudatára. Sietni kellett a magyarnak s egyszerre követelnie mindent, a mire a nemzetnek szüksége volt.

A dicső nap visszaemlékezései tele vannak a közvetlenség varázsával. A lelkesedés lobogása áthat a jelenben élő nemzedékre. Márczius 15-ének fényes alakjai megelevenednek előttünk.

Sokan sokféleképen magyarázták e nap jelentőségét. Jókai a legtalálóbban, mikor azt mondja, hogy „a társadalmi győzelem: a nép felszabadítása örökre fennmarad, ha Magyarország el is bukott volna.“

A szabadság fenséges fogalmazása olvasható nála, mikor ezeket írja: „A szabadság tolongásától nem kell félni, az nem tapos el senkit. A szabadság zürzavarában nem kell féltetni a gyermeket sem, nem téved el benne.“

Nem volt e nap mesterségesen csinált nap: elemi erő hatalmával jött a szabadság napja, mint a menydörgés. Milliók kívántak jogokat, szabadságot. S ha olvassuk a híres 12 pontot, csodálkozva kérjük: hát mind ez nem volt még meg? Hisz ezek nélkül nem volt élő, dolgos nemzet a magyar.

A szabadság jótékony hatalma emelte fel a népet, ez teremtet életet, kulturát, hatalmat és dicsőséget.

De ne feledjük, hogy márczius 15-ike többé nem a viszálykodó szenvedélyek felélesztésének napja. Márczius 15-ike az egyesülés, a testvériesülés ünnepe. E naptól Magyarország nemcsak félmilliónyi nemes ember többé, hanem 18 millió honpolgár.

Mily megható s felemelő kép, mikor a nagy költő a márcziusi napok ötvenedik évfordulóján az egyetemi ifjúkhoz tartott szózatában ezeket mondja: „ezt az ötven év előtt a ti elődeiteknek átadott lelket látom én tibennetek feléledve s mindazoknak lelkét, a kik akkor velem együtt voltak: Petőfiét s az ő tizeiét. Azok már megtértek Istenhez, ki nekem engedte, a legutolsónak, hogy az ő nevükben is üdvözljelek titeket, lelkemnek fiai. Legyetek boldogok a boldog hazában!”

Haláláig Jókai volt e nap emlékének legdicsőbb felujítója, évről-évre. Boldogok vagyunk, a kik, ha Petőfit, az ő szellemi testvérét nem is, de Jókait hallhattuk e nap fordulóján, az ő szavát, melynek ünnepélyes volt a zenéje, mint a templomi orgonaszó.

Ágner Lajos dr.

MÁRCZIUS TIZENÖTÖDIKE.

(1867.)

„Ipsis Idibus Martii!“

Ugyanazon hang, ugyanazon fény, ugyanazon színek, a mik tizenkilencz év előtt.

A hang egy üdvkiáltás: „éljen a haza, éljen a király, éljen a szabadelvű allkotmány“ — a fény egy jobb jövő reményének sugara: — a színek az ország színei, — minden házon, minden zászlón, miként akkor.

A különbség csak az, hogy akkor ifjak voltunk, most pedig vének vagyunk. Nem csak mi, kiknek az akkori idők izgalma elrablá éjjel álmainkat, hogy nappal kétszeresen visszaadja; de vénült velünk az egész nemzet, s a földrész bajai meg vannak érve.

Akkor azt hittük, hogy már most meg van nyerve minden s nekünk nem kell egyebet tennünk, mint örülnünk és ismét örülnünk, s közbe-közbe mindenkit keblünkre ölelnünk, mert hisz az egész világ jó barátunk.

Azóta megtanultuk, hogy az embernek van egy biztos jó barátja, kire mindig bizton számíthat — és az saját maga.

Azt is megtanultuk, hogy ennek a mi egyetlen jó barátunknak tehetsége is van annyi, amennyi épen elég arra, hogy rajtunk segíthessen.

De minthogy ennek a mi jó barátunknak minden tehetségére szükségünk van, tehát arra kell ügyelnünk, hogy az tehetségeit se használatlanul ne hagyja, se gondatlanul el ne fecsérelje.

Nagy diadal, de még nagyobb faladat, ha egy nemzet saját magának visszadatik.

A mik az 1848-iki márczius 15-ike után történtek, azok feltárják előttünk a feladatot, mely az 1867-ik márczius 15-ike után vár Magyarországra.

Akkor talán több erővel, most talán több bölcseséggel fogunk hozzá.

Magyarország világtörténelmi feladatának nehézségei azóta igen megnöttek, de helyzete kedvezőbb lett most azáltal, hogy jelenleg magának a trónnak, magának Ausztriának érdeke, egész művelt Európának kívánalma az, hogy Magyarország feladatát megoldhassa, s ha oly közel nem talál is minden eszközt, mint akkor, de az akadályoktól sem kell annyira félnie, s azt is tudja már, hogy önmagában mit bír?

Halaványabb az öröm külfénye 1867-ik márczius 15-én, mint tizenkilencz év előtt volt; mert ez évben nem ajándékozhatott a nemzet a népnek, miként 1848 márczius 15-én oly sokat, — mindent, — a szabadságot, a szabad földet, a jogegyenlőséget: szabadság, szabad föld, jogegyenlőség már ma megvan, csak hogy mind a három megterhelve közös kötelességekkel, ne-

héz tartozásokkal; ámde azon önbizalom, mely kebelünkbe visszatér, nagyobb ma, mint volt akkor: mert az 1867-iki márczius 15-ike azt mondja nekünk: hogy a magas eszmék, a mik 1848-ik márczius 15-én születtek, nem voltak halandó ábrándok; 19 nehéz év eltemetve tartá őket; és ők kitörtek sírjokból, s visszavívták magoknak az életet.

E halhatatlan eszmék összeköttetésben állnak hazánk örök életével, ezek biztosítják európai lételét; ezek tették dicsőségessé multját, megtörhetetlenné néma akarátát, ezek vezérlendik diadalra munkás törekvését.

A mi nekünk 1867-ik év márczius 15-én lelket ad, ez épen az a gondolat, hogy annak már tizenkilencz éve, midőn dicső jelszavainkat zászlóinkra kitűztük, és azok ily hosszú idő alatt sem multak el, még most is élnek és élni fognak.

Midőn elbuktunk is, azt mondánk, nincs veszve minden, az eszmék halhatatlanok; a korszellem nem számít emberekkel és évekkel, hanem nemzetekkel és századokkal. És ime még megadatott érnünk, hogy a korszellem két évtized mulva föltámasztásunkra adott jelt, mert az eszmék, a mikért elbuktunk, szentek voltak és igazak.

Ne feledjük el, hogy ez eszmék, mik Magyarország alkotmányát újra feltámaszták, miket 1848-iki márczius 15-ikén zászlóink hirdettek, ezek voltak. „Szabadság, — egyenlőség, — testvériség“.

E három szóban most is benne van Magyarország minden feladata.

Azért 1867-diki márczius 15-én méltán emelhetjük áhitattal arczainkat a kopott zászló rongyaihoz, önbizalommal rebegve: „in hoc signo vinces“.

HUSZONÖT ÉV MULVA.

(1873.)

Mi történt az első „Talpra magyar!“ kiáltás után? annak a hagyományát úgy tudja már minden ember, mint a bibliai történeteket.

De mit csináljunk ennyi talpra állított magyarral? A talpra állt embernek ellenlábasai is támadnak.

Volt lelkesedés, áldozatkészség, testvérszeretet, bűnbocsánat, jobbagyhűség, honszerelem, bátorság, s az mind ezen az egy napon született.

A huszonöt év előtti napok dicsősége nem melegíti már a szívemet; de az eredmény a hideg önbíráló előtt is örökké nagy marad: „a nép felszabadítása a jobbagyság alól“.

Azért ne beszéljünk arról többé, hogy szép, ragyogó, dicső nap volt márczius 15-dike: ismerjük el, hogy „szükséges nap volt!“

Szükség volt egy napra, mely félretaszítsa a törvényhozás ócska klepsidráját, s egy lökést adjon az időnek, mely a nemzetet évtizedekkel előre vigye. Szükség volt, hogy rögtön rend-

kívüli nyilvánulás által szakítson a nemzet a mult balfogalmaival, hogy egyszerre jusson erejének tudatára. Előtte állt a galicziai példa, hogy mire képes egy elnyomott nép, ha azt az abszolutizmus véres eszközéül akarja használni? A lengyel gyász a mult év tanulsága volt, s nem lehetett tudni, hogy ugyanaz a hatalom enged-e még egy évet a magyar nemzetnek a deliberálásra?

Sietni kellett: — és aztán követelni egyszerre mindent, a mihez a nemzetnek joga van, a mi életének föltétele. És követelni azt egyhangulag.

S az egyhangú követelés sikerült, győzött; csak hang volt; nem követte vér, mégis diadal termett nyomán. Az országgyűlés elfogadta azt, a mit a pesti közpiaczkok zászlóikra írtak, s a király szentesítette, a mit az országgyűlés elfogadott.

De nem ment ez olyan simán.

Húszezernyi néptömeg hullámozott Pest utcáin, a sajtó tetteleg felszabadított, a népvezetők sajátkezűleg nyomtatták ki a pesti 12 pontot: „mit kíván a magyar nemzet?“ s Petőfi költeményét: „Talpra magyar, hi a haza!“ s a városházára sereglő népsokaság Rottenbiller polgármester elnöklete alatt megválasztá a közbiztonságra felügyelő bizottságot; benne volt Nyáry Páltól Sükey Károlyig minden hirhedett név. A népnek tetszett a kezdet. „Éljen a forradalom!“ Kaptunk nemzeti színű zászlókat, felkötöttük balkarunkra a nemzeti szalagokat az enyim most is megvan, még akkor gyöngéd ke-

zek által egy falevélre hímzett 1848-al rámába téve), de mit tegyünk tovább?

Könnyű más városnak forradalmat csinálni, tudja, hogy mit tegyen? Legelőször is elkergeti a kormányát, körülveszi a parlamentet; de hol vegyünk mi kormányt és parlamentet, mikor a kancellárunk Bécsben van, a parlamentünk pedig Pozsonyban?

A nagy óriás pedig, ha egyszer fölébredt, tenni akar.

A népbizottság, hogy némi autorizációt adjon a mozgalomnak, elhatározza, hogy a sajtószabadság tárgyában egy küldöttséget indít meg Budára a helytartótanácshoz, a nép kívánatainak tolmácsolására. De ahhoz a küldöttséghez húszezer ember csatlakozott.

Délben egy levelet kaptam, melyen egy kiszolgált császári tiszt volt aláírva (később szomorú emlékezetű alak, mint hirhedett feladó — utoljára öngyilkos) ebben az volt velem tudatva, hogy az általunk csinált parapluie-forradalom nem ér semmit. Fegyver kell a nép kezébe. Ott volt aztán egy egész stratégiai terv. A jövő éjen tíz helyen meggyújtani a várost, a támadt zavarban megrohanni a Neugebäudet, ott a gyenge helyőrséget lefegyverezni, az ágyúkat elfoglalni, azokkal a Károly-kaszárnyán rést törteni, azt megostromolni. Az üllői kaszárnya felől torlaszokat emelni, a lovasság elé tört üvegdarabokat hinteni, az olasz katonákat haranguirozni, egy pár generálist kezesül letartóztatni stb., stb., hogy én nekem a hajam szála mind az ég felé állt bele. Még akkor volt.

Sietve hivattak Rottenbillerhez, még nem is közölhettem senkivel a borzasztó haditervet. Ott találtam nála a tüzérség főparancsnokát Budáról. A kis köpczös úr szörnyű haragos képet mutatott, azt mondta, hogy ő be nem ereszt olyan nagy népsokaságot Budavarába, mint a mennyi bevonulni szándékozik. Ő becsukatja előttük a kaput. Rottenbiller figyelmezteté, hogy ez nagy baj lenne a kapura nézve, mert azt akkor bizonyosan betörnék. — „Akkor én össze fogom önöket kartácsoltatni!“ kiáltá a vitéz alezredes.

Erre én azt mondtam neki: „Azt teheti ön, hanem ha mi kiejtjük a kezünkől a háromszínű zászlót, akkor majd jön utánunk más, a ki a vörös zászlót emeli fel.“ S azzal megmutattam neki a kapott haditervet, eltakarva az aláírást.

A becsületes főtiszt azt mondta ennek felolvasására, hogy „ez nem tréfa“ s aztán ő kezdett el bennünket kérni, hogy csak vezessük hát okosan a népet, majd ő is rajta lesz, hogy semmi baj ne történjék.

Ez volt Budavár második vérnélküli bevételének (először a törökök foglalták így el) genezise, melyhez a hadi tervet mi hárman csináltuk: Rottenbiller, a tüzér alezredes, meg én; bármennyire igyekezzenek is e körülményt a historikusok agyonhallgatni.

A diadal tökéletes volt, nem csak felmentünk, de vissza is jöttünk Budavarából, s a sajtósza-badságon kívül lehoztuk az irodalmi működésért tömlöczbe zárt Táncsis Mihályt.

Táncsics maradt e nap hőse, őt hoztuk olyan diadallal Pestre, a minővel az angolok II. Károlyt Londonba, a francziák I. Napoleont Párisba, sőt a minővel csak Schwartz Gyula vagy Szilágyi Virgil diadalmenetei a fővárosban hasonlíthatók össze.

A következő évforduló már Debreczenben talált bennünket összpontosítva.

Valami buzgó hazafinak az az ötlete jött, hogy 1849 márczius 15-én valami méltó ünnepélyt kellene rendeznünk Debreczenben. (Odakinn „a havon“ épen rendezték azt javában Klapka, Görgey, Dembinszky, Perczel, Damjanics és még valaki 180,000 honvéd fiu!) Az indítványra Pálffy Albert azt az ötletet mondta: „ha meg akarjuk ünnepelni márczius 15-ikét en famille, csukjuk be Táncsics Miskát“. — Szegény jó öreg barátom, derék becsületes hazafi volt mindig, tele jó szívvel, jó akarattal; de fatuma volt, hogy igen furcsa ötletekkel tudta mindig kifejezni fáradhatlan honfiúi buzgalmát.

Kiittam én ezt a serleget egészen, a budapesti mámorító habjától kezdve egész a világosi seprűjéig.

A világosi sötét éjszakán együtt voltam Nyáryval, Csányival és Kiss Ernővel: egy szobában háltunk.

— Mi el vagyunk veszve, mondá Nyáry; Magyarország elbukott. De a mit társadalmi téren kivívtunk, a nép felszabadítása, az örökké fenn fog maradni, s mi nem hiába vesztünk el.

És ez márczius 15-ikének az emléke: élő emlék. Tizenöt millió ember szíve tartogatja azt.

Huszonöt év! Egy század negyedrésze! Kimondani is sok, hát még átélni! Hát még úgy átélni, a hogy mi éltünk! Annyi országos csapás, rémület, iszonyat, küzdelem, hiú remény, kétségbeesés, elfásulás, újra ébredés, újra lefekvés, veszteség, megpróbáltatás után!

Márczius 15-ke tegnap (huszonöt év előtt,) és ma (huszonöt év után!).

A kezdete magas komikum, a vége mély tragikum.

Egy csoport gyermek, ki belekap a sors gépezetébe, egy csapat poéta, ki politikát csinál, s aztán tízezrei a csatatéren elesett hősöknek, koszorúzott alakok a bitófán.

És mégis dicső nap volt ez! Mert a népet ez szabadítá fel, s a nemzet millióit ez tette honpolgárokká, a verejtékük által áztatott föld uraivá.

Minden buzakalász, melyet Magyarország földje terem, 1848 márczius tizenötödikének emlékét dicséri a hogy a néphit szerint minden egyes buzaszem hegyére oda van nyomva a „Patrona Hungariae“ szent képe.

A nagy eszme nagy áldozatokat követelt. Sokat veszítettünk vérben és vagyonban. De a veszteségek legérzékenyebbike: eltemetett nagy férfaink.

Széchenyi István, Teleky László, Nyáry Pál, politikai nagy fájdalmaik elviselhetlen terhe alatt törtek össze. Szemere, Bajza, lelkük szétbomlásával előzték meg testi halálukat. Petőfi

lánglelke és Vasvári honszerető szive ismeretlen csatamezőkön tüntek el kortársaik közül; a márczius 15-iki nap ifjai közül legtöbb panaszatlan keserveit megnyugtatta már a sírban, mártýrjainknak síremlékeit faragja már az utókor, s Batthyányi Lajos nagy alakjára suttozva mutat a csak sejteni tudó ivadék; elmúlt a fénynapok hivatott alakja, István nádor, elfeledve, s huszonöt év óta van élön eltemetve egy koronás alakja a márcziusi napoknak, V-ik Ferdinánd király.

Bizony nagy ára volt e napnak! De a győzelem, mit meghozott, még e nagy árnál is nagyobb.

E naptól számítja felszabadítását a magyar nép.

Áldva legyen azoknak hamva, kik e nap diadaláért áldozatul adták oda magukat.

MÁRCZIUS TIZENÖTÖDIKE BÉCSBEN.

A császár kezében tartotta már a tollat, előtte feküdt a „Constitutio“. Körülötte összegyűlve az uralkodó család tagjai, s a trón magasállású tanácsadói.

A császár kezében tartá a tollat. Rokonság, tanácsadók két részre voltak oszolva: az egyik bízatta, a másik lebeszélte.

Künn a piacon, az utczákon fegyverben állt a diákság, a nemzetőrség, s a glacis-kon a katonaság; a fegyverek töltve tűzzel, s a szívek is töltve tűzzel: — ki tudja mi lesz, ha ez a két tűz összeér.

Ekkor haragba jött a császár s azt kiáltá a kezét visszatartó főembereknek:

— Bin ich der Kaiser, oder bin ich's nicht?

*

Az egyetemtéren s aztán fel a két Bäckerstrassén egész a „Lugeckig“ hadirendben volt felállítva az összes egyetemi fiatalság, ezrekre menő. Egyik óranegyedről a másikra biztatták őket, hogy mindjárt jön a constitutió, csak még egy kicsit legyenek türelemmel. Az pedig a fiatalságnál hamar fogytán van.

Ha soká késik, a mire várnak, tömegesen fognak megindulni a Burg ellen, s aztán az egész nép velük megy.

Volt dolguk a szegény professoroknak, ezúttal kathedra nélkül, tartani a praelectiót a harczvágó facultásoknak; a mik között legtekerekesebb volt a philosophiai testület. Jogász, orvos, theologus mind hagyta magát kapacitálni, csak a philosophus nem. Az már ismerte a sophismákat és analizált.

Egyik küldöttség a másik után ment fel a Burgba, hogy megvan-e már? Egyik hírnök a másik után jött le a Burgból, hogy csak még egy kicsit tartsák vissza! már bele van ütve a tintába a toll!

A föld égett az embernek lába alatt!

*

Az utolsó követ az aulától egy fiatal költő volt.

Azt is Kaisernak hitták.

A Burgnak azon kijáratánál, a mit az „Óriások kapujának“ hí a népajk, szembe találkoztál vele Reischach báró.

— Itt a constitutió! — mutatja neki az aláírt lapot, de még nincs több belőle, csak ez az egy példány. Előbb ki kell nyomtatni.

— A nép türelme nem tart odáig, míg ez ki lesz nyomtatva.

— No hát hirdesse ön ki!

— De hogy hallja meg az egész Bécs az én szavamat?

— Vigyen magával lovas trombitásokat.

— Hol vegyem azokat?

— Itt a magyar és az olasz gárda trombitásai.

Mentek a gárdakapitányokhoz trombitásokat kérni.

A gárdakapitányok azt mondták, hogy szívesen odaadják, csak adjon rá engedélyt a városparancsnok, Windischgraetz.

Futottak Windischgraetzhez.

Annak az előszobái tele voltak főtisztekkel, keresztül törtek rajtuk.

— Itt a constitutio! kérünk négy gárdatrombitást.

Windischgraetz azt mondta, hogy a gárdatrombitásoknak nem ő parancsol, hanem a főudvarmester.

Ekkor visszasiettek az udvarra s magukhoz a gárdistákhoz folyamodtak: azok aztán a maguk szakállára odaadták nekik a négy trombitást.

— De már most magam csak nem hirdethetem ki gyalog a négylovas trombitás között a constitutiót, — mondá a költő.

— Nem ám! A költőnek a lovát pedig a Heliconon tartják s az messze van.

— Ki ád frissen egy lovat?

A gárdisták nem adhatnak, mert azoknak minden perczen készen kell lenniök, hogy felnyergelt lovaikra pattanjanak.

— De hiszen háromszáz ló áll a Burg istállóiban.

Azok fölött meg a főlovászmester örködik.

Futottak főlovászmesterhez.

Az meg azt mondta, hogy Lajos főherczeg engedelmé nélkül nem adhat lovat.

Ebben a kétségbeesésben vágat a Burg udvarába Breuhner gróf meghallja, hogy mi baja van a költőnek; azzal leugrik lováról, feldobja a nyeregbe a múzsafit a constitutióval együtt, s azzal előre, a négy trombitástul közrefogva, legelőször is a Kohlmarkton, s aztán végig a város minden piacán, a hol legsűrűbb a néptömeg.

*

Ebben a pillanatban érkezett a magyar országgyűlés küldöttsége Pozsonyból, élén Kossuth, Batthyány, Teleki László, Andrássy Gyula. Hozták a magyar országgyűlés feliratát az uralkodóhoz; hogy tegye boldoggá a szabadság áldásaival minden népet.

A magyar küldöttség s a constitutiót hirdetők

csapatja a Fetzet kávéház előtt találkozott össze. A magyaroknak le kellett szállni a bérkocsi-jaikból: a németek tenyereiken emelték le őket.

Itt tartotta Kossuth legelső beszédét a németekhez németül.

Innen csak gyalog lehetett tovább menni a sorfalat nyitó néptömeg között, elől egy magyar juratus, a nagy selyem háromszinű lobogóval, mellette egy német aulista, a szurony hegyére tűzött Constitutió hirdetményrel.

A lelkesedés őrzöngése volt ezen órában az egész városon, minden ablak kinyílt, a nők fehér kendőket lobogtattak az érkezők elé, a férfiak arcza ragyogott a lángtól, szeme az örömtől; türelmetlen vér, mely ma kész volt halálsebeken át elfolyni, felforrtában az arczukon akart kitörni. Minden ember ölelte, csókolta egymást, nem volt idegen, nem volt ellenség, testvér volt minden.

Az öröm vihara nőttön nő útjában, s tetőpontjára hág, mikor a „Lugeck“ szögleténél az egyetem közelébe ér. Ott már reggel óta áll hadi-rendben nyolczezer diák, s mindegyiknek ott van a zsebében — a vörös kokárda.

Ekkor a tömegben keresztül törí magát egy szőke, kékszemű ifjú, fehér szalaggal a derekán, s kivont kardjára tűzve hozza az első nyomtatványt, mely a szabad sajtó alól kikerült. Az első szó a nyomtatványon: constitutió. Ez az ifjú volt Giskra.

Egy vulkán-kitörés volt az örömriadal, a győzelem ordítás, a mi a jelentést követte: s arra megszólalt a szomszéd jezsuita templom tor-

nyában az estharang. Az utolsó válságos óra volt ez!

Ekkor Giskra a kardjával inte a tomboló tömegnek.

— Imára!

S arra mind a nyolczezer ifjú egyszerre térdre ereszkedett s úgy várta végig, míg a harangszó utolsót kondul; egy kis fiú, az aula dobosa, ütötte hozzá az imát jelző dobbanásokat.

Soha buzgóbb, igazabb ima nem szállt föl az égre ennél.

*

Kossuth, Batthyányi, Teleki, Andrássy még együtt találták az aula fiatalságát; itt tartotta Kossuth azt a beszédet németül, a mit egy kortárs így nevez el: „Harmonischer Cataract“. (Az összhang zuhatagja.)

A magyar küldöttség innen a Karinthy-utczába vonult s a „Károly Főherczeg“ szállodában pihent meg.

Annak az erkélyéről tartotta Kossuth harmadik beszédét a bécsi néphez, átadva annak a magyar nemzet üdvözlétét, felszólítva a különajkú népeket, hogy tanulják szeretni egymást.

*

A magyar küldöttség, a mint átöltözött, sietett egyenesen a Burgba.

Jellemző volt e napra nézve az is, hogy ak-

kor szabadultak ki a „gyermek” a hosszú fog-ság alól, a mit gondos szüleik ítéltek rájuk.

A zűrzavaros időben mindenki otthon tartotta a gyermekeit, az utczákon nem jó volt azoknak járni. — Márczius 15-én kihozták a gyermekeket is a szabadba. A szabadság tolongásától nem kell félni, az nem tapos el senkit. A szabadság zűrzavarában nem kell féltetni a gyermeket, nem téved az el benne.

Mikor a Mehlmarkton végigvonult a magyar küldöttség, már akkor nem csak férfiakkal, de nőkkel és gyermekekkel is tele volt a tér; egy fiatal anya magasra emelve tartá karjain kis gyermekét, a ki kalapját lobogtatva kiáltozá: „éljen a magyar!”

Kossuth kivette az anya kezeiből a gyermeket s karjára emelve, megcsókolta azt s aztán a gyermeket ölében tartva, mondott egy beszédet a bécsiieknek, melynek vége ez volt:

„Ez a gyermek egyike a szabad Ausztria jövő polgárainak. Mire férfivá nő, már akkor a szabadság az egész emberiség köztulajdona lesz. Ezeké a boldog jövő. Éljen az ifjú kor!”...

Ha igazat akartok mondani, mondjátok rá, hogy jó próféta volt.

*

Bécs városa azt a diadalnapot még éjszaka is kinyújtotta. Nagyszerű fáklyás zenét rendeztek ez éjre az alkotmányadó császár tiszteletére. Abban a magyar országgyűlés deputációja is részt vett; a felvonuló zenekarok felváltva ját-

szották az osztrák néphymnust s a Rákóczy-indulót, azokon a helyeken pedig, a hol a szabadságharcz első áldozatai elestek, rögtön átcsaptak a Don Sebastian ismeretes szép gyász-indulójában. Azt írja az egy akkori reporter, hogy volt a magyar urak között egy mágnás, a ki minden németet sorba ölelt, csókolt s folyvást mondta, hogy: „nit deutsch, nit deutsch!“ (Dejszen az olyan magyar mágnást, a ki németül nem tud, rég pénzért mutogatták volna idehaza!)

Éjfél után két órára elcsendesült a nagy öröm; a diadalmámorban, testvéri ölelkezésben kifáradt magyar és német átadta magát a megérdemlett nyugalomnak.

A Lipótvárosban nem volt este színielőadás. Carl színigazgató az egész férfiszemélyzetet fegyverbe állította, (jobb lett volna pedig, ha a női személyzetet állította volna fegyverbe) s azokkal megszállotta a Ferdinánd-hid és Tábor-hid átjáratait. A publikum tömegesen járt bámulni az ingyen látványt: Nestroyt és Scholzot, a silbak szerepében.

Hát egyszer úgy két óra tájon valami távol riadal támad a Prater felől s vereslő tűzfény világítja be a kimagasló házak falait. Rémülten futó nyargoncok érkeznek: „A nép fellázadt! a népnek suvix az alkotmány s a sajtószabadság pomádé! a népnek reális dolgok kellenek! A proletárhad megrohanta a Tandelmarkot, kirabolt minden boltot s gyujtogatni kezd.“ Egy vágató dragonyos, ki futtában elvesztette a sisakját, jött lelkendezve tudatni, hogy már itt

a Sisera hadai; ő maga menekült közülök hírmondónak.

Jaj szegény színházigazgató! Neki kell most megvédeni az egész várost! Nosza két részre osztani a tábort! Aztán Schlagwortra Nestroy, jelenésre Scholz! Most tessék válogatni, hogy kinek kell a „hős“ szerep! Az egyik rész menjen a veszedelem tájékára recognoscirozni: a másik itt marad s védi a hidat, mint Horatius Cocles!

Soha ilyen főpróbát! soha ilyen lámpalázat! Új darab, be nem tanult szerepek, — aztán semmi sűgő!

A vereslő tűzfény pedig egyre közelített a Jägerzeilen fölfelé, a vágóhíd felől. A színészek segédcsapatokért folyamodtak a közel „vörös torony“ kommandánsához; de az azt felelte nekik, hogy ő maga is csak annyi várórséggel rendelkezik, a mennyi a rájuk rohanó néplavinának a fél fogára sem elég. Be is záratta a kaput, hogy a színészármádia a hátán ne hozza be az ellenséget.

Most aztán a szegény múzsa fiaknak igazán elől tűz, hátul víz! A félelmes riadal s a fenyegető tűzfény egyre közelebb jön.

Egyszer a karmester, a kinek legjobb füle szokott lenni, azt mondja: „attánzion!“ — E lármahangokból hegedű és klarinét hallatszanak ki! A kik rabolni, gyűjtogatni akarnak, nem hordanak magukkal hegedűt, klarinétot. Hallgassuk tovább!

Volt, a ki már hallott ilyet; hisz ez cigányzene!

Most már a muzsikuskok bátorsága egészen

helyreállt, kapták a fagótot, akarom mondani a mangalétát, megindultak bátran a közelítők felé. S ime kik jöttek rájuk szembe? Nem rabló, gyűjtogató gyülevész, hanem magyar jurátusok, az országgyűlési fiataltság in massa Pozsonyból; kik meghallva, hogy a bécsi fiataltság az alkotmányos szabadságát vívja, gőzhajóra kaptak, felrohantak bajtársaik segítségére, praktikus emberek módjára hoztak magukkal kardot is fáklyát is: kardot, ha nagy áron kell megvenni a szabadságot, fáklyát, ha ingyen, jókedvből adatik meg. Csárdáshang és „éljen“ kiáltások voltak azok, a mik felverték a császárváros nyugalmát: „éljen“ kiáltások, a mik után a „német“ volt ragasztva, a minőt soha sem hallott se Bécs városa, se ez a kerek föld, se a többi hét planéta.

Lett aztán a félelmes nagy találkozásból meg nagyobb ölelkezés. Ezért mondtuk amott följebb, hogy okosabban tette volna Carl director, ha a női személyzetet állította volna fegyverbe!

A barátság nagy hirtelen meg volt kötve; de most aztán „hová menjünk?“ Éjfél után két órakor.

Harcolni nem volt már ok; az alkotmány meg volt adva; de annál több ok volt fáklyás zenét adni.

Kinek?

Hát Kossuthnak, aztán meg a királynak.

De azok a belvárosban laknak ám s Bécsnek még akkor kapui voltak.

— Micsoda? — ordított fel az álmából felrúgott parancsnoka a Vörös Toronynak.

Még egy fáklyás zene! Ráduplázni a fáklyás zenére! De már abból ne mlesz semmi!

A magyar fiatalságnak okos ember volt a vezére, Szarvady Frigyes: ez kapacitálta őket, hogy biz az mégis nem jó lesz éjjél után két órakor, mikor már aluszik a német, azzal ébreszteni fel, hogy „meghalt a cselszövő!” Maradjanak csak idekinn.

A Lipótvárosban még akkor nem álltak azok a nagyszerű vendégfogadók, a mik most; az arany bárány nagyhamar megtelt az öregebb fiatalsággal, de egy pár száz jurátus még mindig kinn rekedt az utcán; azokat nem lehetett hevenyében elszállásolni, mikor zárva volt minden kapu. Hogy töltik el azok az éjszakát?

Hogy tölti el az éjszakát a magyar jurátus, ha nincs hová lefeküdni, de van jó bor és cigány? Hát úgy tölti el, hogy tánczol, míg megvirrad.

Ott hevenyében tüzet raktak a Jägerzeile közepén, de azt se maguknak, hanem a cigány számára, hogy meg ne gémberedjék az ujja a hegedűhúron, s ott járták a csárdást kivilágos kivraddtig.

A jámbor németek egyik-másik kávéházból padokat, pamlagot hordtak ki az utcára a számukra; de nem kellett az a jurátusnak, engedte azokra a színházi nemzetőrséget letelepedni: ott mesélte el Nestroy: hogyan járt ezelőtt egy hónappal, mikor színpadon a „Bemoostes Hauptban“ egy Lumpot játszott, aztán azt improvizálta, hogy a keblére nyúlt, mintha valami bogarat venne onnan elő, mely ismeretes nagy

emberbarát s külső színére nézve egészen hasonlít a Bécsben letelepült jezsuita szerzet kámszája színéhez, a kik magukat akkor ligurianusoknak nevezték. — A lump, a mint megropantja a kebelbarátot az asztalon, azt mondja rá: „Das war auch a' Ligurianer!“ Lett rá nagy taps s másnap huszonnégyszer órára becsukták a dutyiba Nestroyt az improvisatióért. — Harmadnap megint adták a darabot! a közönség várta, hogy Nestroy elmondja-e megint a veszélyes improvisatiót.

A némajáték most azon módon ment végbe, csak hogy ezúttal e szavak kíséretében: Das war der andere! Erre aztán nem lehetett becsukni.

Erre aztán ugyanarról a rovarspecziesről mondott a bécsieknek Somogyi pátri egymég jobb anekdotát. Somogyi pátri volt már valami ötvenesztendősen jurátus, ő volt valamenynyünknek az ősapja; mindig sarkantyús csizmában járt s szegesfejű buzogányt viselt sétabotnak. — Itthon is elmondta azt az anekdotát nekünk a Pillvaxban arról a bogárról, a mi a bécsieket úgy extasiálta, s ha én azt leírnám, nagyobb kelendőse lenne, mint Herman Ottó phyloxerajának; de hát „moderata durant“ és „ne quid nimis“ — keveset a jóból.

Elég az hozzá, hogy reggelig tánczolták a csárdást a jurátusok a némettel s reggelre mind a pamlagon hevert a német, a jurátus még is járta; ivának pedig magyarok és németek nagy barátságot — örök időkre egymással: Bécs városában márczius tizenötödikén.

ÉLETKÉPEK.

Budapest.

Forradalom vér nélkül.*

A mennydörgés azt mondja: „le térdeidre, ember: az Isten beszél!“ A nép szava is megdördült és mondá: „föl térdeidről, rabszolga: a nép beszél!“ Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Márczius 15-ike az, írjátok föl sziveitekbe és el ne felejtsétek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik.

* Mindenekelőtt egész általánosságban megjegyzem, miszerint távol van tőlem az az igyekezet, hogy magamat valami nagy embernek mutassam be, vagy hogy a martyrok sorában magamnak helyet akarjak szorítani. Semmi nagy tettet nem követtem el: mentem, a merre az események vittek, mondtam és írtam azt, a mit a *velem érintkező* közvélemény sugallt, jelen voltam igen nagy eseményeknél, hevültem, a hol mindenki hevült, s

A nemzet történetében ez volt az epochális nap.

Ezentúl minden nap új dicsőséget fog számotokra hozni; a nép fölébredt, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivíttá jogait, miknek lánczait legközelebb találta. Martius 15-dikén reggel a fővárosi fiatalság, mely a józanabb pártnak nevezett töredék által ajánlott türelmet és várakozást sérelmei gyógygyógyászati eszközökkel nem tartotta elegendőnek, adandó reformlakomája fölött tanácskozni egybe gyülekezvén, ez alkalommal Jókai Mór következő proclamatíót kiáltott ki barátaihoz: „Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul: haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak s kívánjuk, hogy legyenek azok közöttök mindenkivel. Kívánjuk a sajtószabadságot,

aggódtam a hol mindenki aggódott, védtem magamat, ha megtámadtak, fiatal voltam, nem tanultam még félni önmagáért: nagy embereket mertem megtámadni, de azok engem viszont nem üldöztek úgy, a hogy tehették volna; sőt gyakran igen nagy válságokban épen ellenfeleimnek irántam való kimélete szabadított meg. Tűrtem a mozgalmas idők nyomorát, a mennyi minden egyes emberre esett belőle, s voltam közkatona, a hogy légio számra mások, tehát e darab önéletleirással se hámulatot, se sajnálatot magam iránt támasztani nem akarok.

A márcziusi napok eseményei elég fényesek voltak és maradnak, de mind e fénynek annyi osztályosa van,

censura rögtöni eltörlését; a felelős miniszteriumot Budapesten; évenkénti országgyűlést Pesten, és azt rögtön! Törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben; kívánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön fölállíttassék, védje hazáját minden férfi; egyenruha ne legyen; közös teherviselést; az urbéri viszonyok megszüntetését; esküdtszéket képviselőlet alapján, magunk választjuk bíráinkat magunk közül; nemzeti bankot; idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.

A politikai statusfoglyok bocsáttassanak szabadon.

Unio Erdély és Magyarország között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet, bízni önérejében, s az igaz ügy Istenében! Egyenlőség, szabadság, testvériség!“

E proclamatio minden egyes pontjait mennyi-

hogy rám igen kevés jut belőle. A pesti tizenkét pont szerkesztése eredetileg a nemzeti kör érdeme, az első gyűjtő szikra Petőfié, a fiatalság fellelkesítésében Vidats volt a főtenyező, Vasváry a népszónok, a szabadsajtó tetteleg életbeléptetését Irinyi kezdeményezte; én épen csak felolvastam a tizenkét pontot; s a mi a következő napok rendén levő népszónoki diadalokat illeti, azokban annyian részesültünk, hogy már harmadnap nehéz volt valami újat mondani, s negyednap már túl voltunk szárnyalva s azon vettük észre, hogy a conservatív Bánffy Pál báró kilép a casino erkélyére s a „papi jószágok elvételét“ indítványozza 13-ik pontnak, a hű katolikus Török János a „forradalmi klub“-ban a reszpublika-mel-

dörgő helyesléssel fogadta a nép, s kinyilatkoztatá, hogy azt saját manifestumául fogadja el.

Ekkor Petőfi Sándor lépe fel, s ezen honfildalt szavalá el a nép között:

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő: most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés: válaszokat?
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek, haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

lett agitál; s a jámbor helytartósági titkár Vanczák a múzeum lépcsőkorlátjáról a communismusra haranguiroz. Az egyiket belöktük, a másikat kilöktük, a harmadikat lelöktük; ez volt a legnagyobb érdemünk.

Hanem büszke emberek voltunk! [Mikor márczius 15-én a pestvárosi tanácsterem zöld asztalán álltunk; azt izente Nyáry, hogy menjünk oda hozzá; mi azt izentük neki vissza: „Mahomed jön a hegyhez: mi vágyunk a hegy!” És csakugyan Nyáry jött oda hozzánk a zöld asztalra.] Hanem később sokszor elvitte Mahomed a hegyet magával.

Még egy igen fényes tervünk volt, a mi csak embryóban maradt. A pesti forradalommal még nem volt el-

Sehonnai bitang ember,
 Ki most, ha kell, halni nem mer,
 Kinek drágább rongy élete,
 Mint a haza becsülete.
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

Fényesebb a láncznál a kard:
 Jobban ékesíti a kart
 És mi mégis lánczot hordtunk!
 Ide veled régi kardunk!
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

döntve a nagy társadalmi reformügy: hátra volt a pozsonyi országgyűlés, melynek azt törvény-alakban kellett elfogadnia s erősen nagy kérdés volt, hogy vajjon elfogadja-e? A forradalmi klub elhatározá egy küldöttség Brennus kardját vetni az inagdozó mérlegbe: nem kisebb feladattal, mint hogy a küldöttség szóljon a karok és rendekhez a nép nevében. Ugy volt kicsinálva, hogy ha az alsóház nagy ellenállást fejt ki, egyszerre feltárul az ajtó, s belép a terembe a küldöttség, s annak a szónoka Vasváry Pál, nem várva a jegyző felhívását, nem törődve az elnök csengettyűjével, eldörgi hatalmas hangjával a nép követelő óhajtásait. Azonban a Kk és Rk egy szó elenmondás nélkül elfogadták a törvényjavaslatot s Vasváry megjelenésére az országteremben nem került a sor: a mit mi akkor nagyon sajnáltunk.

A magyar nép megint szép lesz;
 Méltó régi nagy híréhez;
 Mit rákentek a századok,
 Lemossuk a gyalázatot.
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

Hol sirjaink domborulnak,
 Unokáink leborulnak,
 És áldó imádság mellett
 Mondják el szent neveinket.
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

A vers utósorait dörögve esküdte utána a nép, s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni, először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi, egyedül ezen kar tanára szegült ellen a nemzet akarátának; senki sem hallgatott rá. Vasvári Pál hitta fel közgyűlésre a tanuló ifjuságot, s az egy akarattal követte a vezéreket; künn az egyetemi piacz közepén, már ekkor túláradt néptömeg közepette adá elő Vidats Pál, miképgátoltatott az egyetemi fiatalság e mozgalmakbani részvételtől? tanáraik mily kicsinyes fenyegetődzésekkel akarták a meggyúladt lángot eloltogatni? Mondá, hogy megötödöltetéssel fenyegettetének (kaczaj és zúgás). Ekkor a népszónokai közül Jókai harmadszor is nyílt piaczon felolvasá a proclamitiót s Petőfi elszavalá

fentebbi dalát, melynek végeztével rögtön elhatározott, hogy a nép a proclamatio első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmánál fogva teljesülésbe veendi, mit meg is tett, innét tömegestül Landerer és Heckenast nyomdájára menvén, hová a rend és béke föntartása tekintetéből, választmányi tagokul Petőfi, Vasvári, Vidats és Jókai küldetének be, a nyomdatulajdonost felszólítandók, hogy kívánja-e az el nem kerülhető kényszerítés be nem vártával, a kiáltott tizenkét pontu programmot, s Petőfi felolvasott költeményét censura nélkül kinyomtatni? A nyomdatulajdonos engedett, s a kívánt iratok rögtön németre is lefordítva, néhány pillanat mulva a gyorssajtó alól ezerével kerültek elő, melynek példányai egész délig osztattak ki, a szakadó eső daczára szüntelen gyülekező közönségnek. E közben többen kezdtek szószkolni a néphez. Szólt Irányi József, Vasvári, Bulyovszki, Egressi Gábor, Irányi, Vidats, Jókai s néhány németül is, mi annak manifesztuma, hogy ez ügyet idegen ajkú polgártársaink is fölkarolták. A déli harangszó egy óráig félbeszakasztotta a mozgalmakat, s ekkor gyülekezethelyül a nemzeti múzeum tere tüzetett ki.

Az eső szüntelen esett! Jó jel, mondá a nép, Párisban, Palermóban és Bécsben, mikor a nép jogait követelte, szintén esett. Délután a múzeum terén összegyűlt nép elhatározá a városházra menni, ott a polgári kart és a városi tanácsot ez egyesülésre s kívánatai aláírására felszólítani. A tanács-terem megnyitott s tartott a nyilvános ülés, a piacra összegyülekezett nép

szabadság mennydörgései között. A tanácsnak benyújtattak a programm pontjai, s a tanácsjegyző mondá: hogy azok el vannak fogadva; utána Holovics tanácsnok kívánt gondolkozási időt, melyben a pontok tanácskozás alá vetethessenek. Megczáfolta őtet Rottenbiller alpolgármester, kimondva: hogy már egész délelőtt tanácskoztak e fölött; azután szónokolt Nyáry Pál, pestmegyei alispán, s a pontokat pártolta, utána Klauzál Gábor, ki az első és 11-ik pontok rögtöni életbe léptetését is kívánta, a pontok a tanács által aláíratlak, s az ablakon át a népnek felmutattatának. E pontokat azóta minden utcaszegeten olvashatták. A nép ideiglenes választmányát a tanács és polgárság választmányával egyesítendő kimondani kívánta: hogy Stancsics Mihály, ki sajtói állítólagos vétség miatt fogva van, Budán, miután kimondotta, hogy censurai törvény nálunk nincs, nem is volt soha, szabadon bocsáttassék, s a censurale collegium rögtön mentessék fel hivatalától, e kívánata teljesítésére átment Budára, s a hatósági épület udvarán, zászlója körül gyűlve állhatatosan állt jogai kívánata mellett, s míg választmánya által kijelentették, hogy a helytartó tanács e három pontba egyezett bele, Stancsics kiadatása, censura eltörlése, sajtó-bíróságnak a nép közüli választtatása, egyúttal kimondá, hogy a katonaságot csak azon esetben fogja kirendelni, ha azzal maga a nép, saját czéljai rendes kivitelére, kívánna rendelkezni.

Ez nap délután a nép kívánta a színházi aligazgató Bajza Józseftől, hogy a szin-

házban e nap ünnepélyére teljes kivilágítás mellett „Bánk bán“ adassék elő. Bajza mondá, hogy szívesen teszi; a színház oltár volt ma, a közönség színe volt most jelen ünnepi arczokkal, ünnepi ruháiban, a nemzeti cocarda volt minden férfi, minden nő keblére föltűzve. Középen a nemzeti zászló. Ezalatt a nép a megszabadított Stancsics kocsiját önkezeivel vonva át Budáról a színháztérig, bevonult a színházba, mely mindenki számára ingyen megnyitott. A páholy-birtokosok is megnyiták páholyaikat a nép számára, ki még e közforradalom percében is oly tiszteletben tartá a gyöngédebb érzelmeket, hogy egy páholyt sem foglalt el, melyben hölgyek ültek. A zenekar fölváltva a Rákóczy-indulót, Marseillaiset és Hunyadi László szebb helyeit hangoztatá. Később Egressi Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett költeményét, a nép ezreinek harsogó esküvése mellett. Ugyanazt rögtön Szerdahelyi által zenére téve, a színházi polgártársak kara éneklé el, a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.

A közönség nagy része óhajta Stancsicsot a színpadon megjelenve látni, azonban értesülve a tisztelt polgártárs gyengélkedő állapotáról, kívánságával felhagyott, s a legnagyobb csend és béke között eltávozék. Az állandó választmány azonban reggelig együtt ült. Másnap legelső teendője volt a népnek, a nemzetőrség tetteles életbeléptetését követelni, s e végre aláírások nyitattak meg azok számára, kik a nemzetőrséget alkotni kívánják; néhány óra alatt több ezerre ment az aláírás, a nép követelte a fegy-

vereket. A katonai hatóság jelenté, hogy csak 500 fegyvert adhat, mert a többi Komáromba vitetett. Ezt Lederer tábornagy katonai becsületszavára állítá. S az arsenált fölnyitni nem akará. Lenn pedig a nép, mely már ekkor 20-25 ezerre ment, követelte a fegyvereket s fenyegetődzék, hogy az arsenált feltöri, ha fegyvert nem kap. Ekkor alválasztmány neveztetett ki a fegyverek kiosztása tárgyában, s egy órai tanácskozmány után, Rottenbiller alpolgármester a teremben, Jókai pedig a városháztéren összegyűlt népet nyugtatá meg, azon tervezet közzétételével, hogy az illető tömeg, városnegyedenként, külön oszolván, száz-száz férfit választana ki maga közül, kik óránként felváltva, mint nemzetőrök, az éjjel diadalfényben kivilágított város nyugalma fölött örködjének, a többi fegyverek kiadása a következő napon fog sürgettetni. Este a két testvérváros ki volt világítva, az utcákon lelkesült néptömeg forrongott, harssogtatva: éljen a szabadság! az ablakokon nemzeti lobogók függtek alá a szabadság nevével beírva. Egész éjjel rend és nyugalom örködött a város fölött, a portyázó nemzetőrök több helyeken bujkáló csavargókat fogtak el, s hivatásuknak minden tekintetben megfeleltek. Martius 17-kén az ideiglenes kormányzó választmány által (mely állt a nép-tanács, megyei polgárság és egyetemi fiatalság küldötteiből, közte három héber) elhatároztatott, hogy a mostani napok örök emlékére az egyetemi tér, hol a forradalom legelőször kikiálltatott „martius 15-kei térnek“, a hatvani-utcza, hol a sajtó elfoglaltatott,

„szabadsajtó-utczának“, a városház-tér pedig „szabadsajtó-térnek“ fog ezentúl elneveztetni, mely határozatot a tanács azonnal foganatba is vette, s Landerer rögtön nagy betűkkel nyomatta az utczák eddigi nevei helyébe a megörökítendő dicsőség szavait. Ugyanekkor kimondatott, hogy minden címek eltöröltessenek, semmi tekintetes és nagyságos többé. A kíváncsi, a mit a Bécsbe induló küldöttség, a király elé terjeszt, így kezdődik: „Felséges haza!“ Egy küldöttség átment Budára fegyvereket követelni, miknek nyombani kiszolgáltatását a helytartó-tanács egész örömmel ígérte, s jelenleg a nemzetőrség óráról-órára szaporodik. A kétfejű sasok minden királyi hivatal homlokáról levétettek, helyökbe a nemzeti címert tétetett.

A feketesárga színek helyébe a nemzeti háromszínű festetett, mult éjjel még a nádori palota is ki volt világítva, mi ez életben először történik, sok más, soha nem történekekkel együtt. Tegnap a fehér zászlót egy hölgy (Szatmáriné) vitte a nép előtt, a nép választottai ezért nemzeti címerrel tiszteték meg. Az egyetem is beadta oktatás, a pénzügynek a nemzet általi kezelte-reformkérdése pontjait: szabad tanulás, szabad tése, ezeknek főpontjai maguk a tanárok és az összes fiatalság által aláírva. A csend és béke e forradalom mellett oly jó lábon állnak, mint még soha.

A boltok kirakatai nyitvák, a vásár rendben foly, a nemzetőrök minden utczában portyáznak. Éljen a magyar szabadság! E három szót hal-

lani minden ajkról, minden utcán, minden zászlón ez van kifestve.

Dicsőség a népnek, mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudta vívni, mely önmagát saját becsérzete által hagyja kormányozni! Kik a lelkesülés szent perczében sem feledkeztek meg a kötelességről, mivel magányosak személyi és vagyonbiztosságának tartoztak. Kiket hon- és emberszeretet gyulasztott lánggra, s kik közül egyetlen egynek tette sem piszkolá be önérdékü kihágással a nemzet nagy ünnepét.

Mit más népek karddal vívtak ki maguknak, azt e nép pusztá kézzel, csupán szent lelkesülésének tüze által egyetértve, elleneit nem legyőzve, de megtérítve, tette magáévá.

NYILT SZAVAK

HONUNK FIATALSÁGÁHOZ.

Itt az idő testvéreim, hogy elveinket kimondjuk. Első volt szavunk a forradalom piaczn, elsők voltunk kimondani a jelszót: legyen szabadság! És lőn szabadság. Most minden önerőnket ismerjük, és benne bizhatunk, tegyük, hogy ez egyesült fiatal erő honunknak mindig jobb keze legyen: áldásthozó az igaz ügynek, romlást az ellennek. Két fegyver van a kezünkben, a sajtó és a kard. Az igaz honfitúz, mely e kettőt kezünkbe adá, egyszer meggyujtva, nem fog kialudni többé, hanem napként fog égni a haza egén, hogy világot és meleget áraszson széjjel. A holtak föltámadásának napja eljött. A száza-

doktól eltemetett nemzeti dicsőség, a börtönben tartott szabadságérzet voltak e halottak. Most ne keressük őket e sírokban: ők feltámadnak, a magyar nemzet ismét dicső és szabad! Magyar hang, magyar nemzeti szín, magyar érzelem minden ajkon, minden lobogón, minden kebelben.

Választottaink a belrend, dandáraink a künyugalom fölött őrködnek, mi pedig lépünk föl a szabadsajtó terére, vegyük őrködésünk alá a szellemet. A szerkesztőség ezennel tért nyit minden a szabadság, emberiség és a haza ügyeit érdeklő nyilatkozatnak, melyek a fiatalság kimondt elveivel megegyeznek, bárkitől jőjjenek is azok. Legelsőbbben felszólítunk minden hazafit, hogy a nemzetőrség zászlói alá gyülekezni siessen. Mert minden eddigi győzelmeink biztosítása egyedül csak a fegyveres önerő, s nem tudjuk, melyik perczben lesz rá szükség? A nép legyen bizalommal választottai iránt, ezek pedig tartsák e bizodalmat minden egyéb megtiszteltésnél becsesebbnek, s a nép érdekeit soha és sehol ne felejtsék; igyekezzünk honunk idegen ajkú fiatalságát magunkhoz testvéri kapcsokkal csatolni; rontsuk le a századok óta keblünkben megkövesült válaszfalat, mely bennünket rokonnainktól eddig elkülönzött, s fogjunk kezét mindenkivel, a kinek jelszava a szabadság. Irtó háború minden hiuságnak! az embert nem a ruha teszi többé, hanem a mi keblén belül van; szoktassuk hozzá a népet, hogy egyszerűséget kezdje el szeretni. A nemzetőrség öltözete legyen egyszerű, és viseljük azt büszkeséggel min-

denkor és mindenütt, az arszlán szó ne legyen ismert fogalom többé. Legyen mindenkinek annyi, a mennyit a haza előtt ér. Magánkötelességeinket a forradalom alatt ne feledjük el: mihelyt a kardot letettük, térjünk napi munkáinkhoz, adjunk példát a népnek, mint tettük a forradalom kikiáltásakor. A sajtószabadságot ne használjuk személyeskedési czélokra, legyen előttük szent és isteni minden, minek neve szabadság. Ezért komolyan megrójuk mindazokat, kik jelen időben, midőn az izgatott kedélyeket rend és béke eszméire kellene téríteni, a vak lázadás üszkét szórják a nép közé, kik a népet a fegyveres katonaság ellen bujtogatják, kik a kasztokat egymás elleni irigységre költik, s ki nyilatkoztathatjuk, hogy mi egyéb ellenséget nem ismerünk, mint kik kitűzött jelszavainkat tiszteletben nem tartják.

Ezen jelszavak „béke, egyenlőség és szabadság!”

Ellenségeink tehát, kik a véres lázadásra izgatnak, kik a helyett, hogy a nép választmánya által adja tudtára akarátát az igazgató választmánynak tömegestül — via facta — akarják azt a sikra vezetni. Kik a hon lakószai bármely osztályának a nemzetőrségből leendő kirekesztésére munkálódnak. Kik a zsidók ellen, mely osztály a forradalom leghevesebb percében erősen részt vett a tett mezején, a polgárok között izgatnak és viszont; kimondtuk az egyenlőség elvét, különbséget ember és ember között csak a becsület és jellem tisztasága tesz: ezek fölött határozni ott van az osztályozó bizottmány, mely mind azoknak, kik a nemzetőrségnek be-

csületére nem lennének, fegyvert adni nem fog; a szabadság jótékonyága alól kizárni senkit sem szabad: ezen idő az, mikor egymásnak minden ellenszenvet, minden sérelmet meg kell bocsátanunk, ezen idő az, melyben a régi fogalmak mind halomba vannak döntve s új évszak kezdődik, mely a mult vétkeinek sírja fölött emeli az emberiség nevében oltárát. Vége a kaszt-gyűlöletnek: kiket a régi fogalom korhadtt omladékainak pártolói maguktól elűznek, azokat mi fogadjuk védelmünk alá, és esküdjünk pártfogást mindennek, a mi elnyomott, üldözött és méltatlanul bántott: az üldözöttek asyluma a mi körünk legyen. S legszebb diadalunk legyen az, hogy mindenki, ki méltatlanul nyomva érzi magát, hozzánk jó, bántalmait orvoslása végezt. Az elmúltakért semmi szemrehányás!

Martius 15-én az egész haza újjá született, vele együtt minden egyes hazafi. Legyen gondunk a jövőre, nem a multra.

Egyenlőség, szabadság, testvériség. Éljen a haza!

NŐSZABADSÁG.

(1848. mart. 23.)

A szabadság órája ütött. A világ megváltozott!

Verjétek le a bilincseket, nyissátok meg a börtönöket, mondjátok meg a rabszolgának, hogy a szabadság órája ütött!

A világ uralkodó bálványainak oltárán kialudt a tűz.

Áldozzon mindenki saját keble Istenének.

A lélek szabad, a gondolat kimenekűt föld-alatti börtönéből, melyen a hazugság tisztelői fogva tarták, s most röpülni fog szabad ég alatt szabad szárnyaival, s hirdetni fogja az igazságot.

Legyen világosság.

Jaj azoknak, kik most uralkodni akarnak, kik fejüket fölemelik, hogy mást lenézzenek, kik az Isten arczát viselő lények között különbséget akarnak tenni, kik az ártatlant üldözik!

A szellem fegyvere égő pallos, mely védelmére kel az üldözöttnek, pártfogása alá veszi a gyönget s sujtani fogja az üldözött, a bitort. A mindenható szellem!

Jaj azoknak, kik ellene fegyveröket fölemelik.

De áldás azoknak, kik szent zászlója alá esküsznek, s föllelkesülnek arcza tündökléseitől.

Hazám hölgyei, polgártársnőim!

Új időket érünk. Martius tizenötödikén mindnyájan másodszor születünk a világra. Ébredetek fel a szabadság hajnalára ti is. Mikor martius 15-kén, a szabadság első reggelén, a küzdők melleire lelkesült nők tűzdelték fel az első cocárdát, mikor a szabadság első jelszavát nők szegezték ki ablakaikban, s lobogóikon mutatták fel a szent nevet, melyért a nép küzdött, mikor a nép közé egy nő hozta a legelső fehér zászlót, melyért az élni és halni esküdött; mikor Petőfi, a forradalom költőjének ifjú neje ezt mondá, a megfordító percz előtt férjének: „ha halni kell, ez a legszebb halál, légy erős!“ akkor mutatták meg hölgyeink, hogy mi a nő hivatása?

Ha nő kezében a zászló, férfi kezében a kard,
ott a győzelem bizonyos.

A nőkre ezentúl nagy, fönséges hivatás vár.

Minden férfinak van egy védangyala, kinek
nevétől föllelkesül, kinek emléke az élet útján
vezeti, ki élete és halála fölött határoz, ki őt
jóvá vagy rosszszá teheti.

E védangyal a nő, a gyermeknek anyja, az
ifjúnak kedvese, a férfinak neje.

Ha az anya azt mondaná fiának: légy becsü-
letes ember, csak a becsületes független: lelked
erejét senkinek el ne add! érezz nemesen, s ha
lesz, a ki megérti érzelmeidet, azt szeresd, légy
hozzá hű, érzelmed szentségét semmiért el ne
add! nem lenne a becsületes ember ritka, mint a
fehér holló.

Ha az anya azt mondaná a fiának: tanulj nél-
külözni; ki senkire sem szorul, annak mindene
van; hajolj le ahhoz, a ki alattad van, de ne az
előtt, a ki fölötted áll! nem támadnak légiói a
gyáva ördögöknek.

A spártai anya, midőn fölköté fia balkarjára
a paizst, e szókkal bocsátá a csatába: ezzel vagy
ezen. Ki elesett, azt paizon kísérek a sírba tár-
sai, ki elfutott, az elveté magától a vértet; a
spártai nő inkább akarta fiát halva, mint meg-
gyalázva látni!

Itt az idő, melyben a nők kötelessége a szel-
lem lángjait szítani.

Együtt meghalni dicsően inkább, mint együtt
élni gyalázatosan. Föl a tett mezejére, polgár-
társnőim!

A hazánk minden erejére szüksége van, hogy
az Isten áldása foganatos legyen rajta.

Vétkezik a haza oltára ellen, ki most visszavonulni akar.

Ha vannak fiaitok, kik lelkeitek büszkesége, tűzzétek föl kebleikre a szabadság háromszinü rózsáit.

Ha van, kinek nevére ifjú szívetek föndobog, kinek nemes tetteire arczotok szinte lángtól pirul el, ha van kedvestek, tűzzétek föl keblére a nemzeti cocárdát. Istenemre, míg ott leszen az, nem fog kezeikből a kard kihullani.

A ti szavaitok fogják őket csodadolgok kivitelére lelkesíteni, mint a kereszténység első hirdetőit a szentlélek szavai. Szégyen a gyávéra, ki hazája védelmére föl nem ébred!

Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

Átok az árulóra, kinek önérdeke előbb jut eszébe, mint a haza boldogsága! Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

De legyen áldás azon, ki a hon boldogításában elfáradt, női kezek törüljék le homloka izzadságát.

Legyen áldás a férfin, ki sebét a hon védelmében nyerte.

Női kezek kössék be sebeit.

Legyen áldva a sír, hová a szabadság bajnokait temetik, női kezek ültessenek rá virágokat, nők könnyei legyenek az édes harmat e virágokon. Adjátok kezeiteket . . . Mondjátok áldást fegyvereinkre, kössétek föl a szalagot kalpagjainkra. Könyet, de örömkönyet lássunk szemekben. Halljuk a jelszót édes ajkaitokról! Szabadság! Dicsőség! Honszerelem! S aztán Isten velünk! Éljen a haza!

MARTIUS 15.

Egy év eseményei vonultak el szemeink előtt, mint egy tüneményes álmkép.

Ha visszagondolunk rá: egy év volt-e ez vagy egy század, vagy egy átálmodott éjszaka? . . .

A martiusi ragyogó napok, egy két hétig tartó folytonos ünnep, melyen át az egész nemzet lázas örömezzettől elragadtatva, ifjú menyasszonya, a szabadság ölében ülte mámoros mézes heteit.

A testvériség eszméinek ideál-képe, mint az ég boltozatja, mely alá hajlik a földre s még sem éri a földet sehol.

Azután a sötétben mozgó árulás, mint a megfagyott kigyó, mely lassanként kienged a nap melegétől, s bujkálva csuszik a fűben fejét aláhúzva.

Egy új ismeretlen istenség támadása, kinek neve nép! s kinek hatalma, mint hajdan a kereszté: kioltja a bálvány istenek életét.

Nagy emberek támadtak, nagyok enyésztek el. Megjelent kendőzött arczával az álhazafiság, s követ dobott a rágalmazott erényre.

Emberek játszottak isteni dolgokkal. Hangzott a hamis esküvés a trón magasából, pártot ütött a király tulajdon népe ellen, lábával illette a koronát, szitokkal az Istent.

Jött a fölavatott pártütő, hozta a lánczot, s

mikor sirt a nemzet, akkor nevetett az árulás lehangosabban.

A nép pedig fölemelte óriási karját, és mondta: én vagyok a te urad!

Harcz kezdődék, Isten és ördögök között.

Ezeknek száma legio, — míg Isten csak egy van. De ő minden mindenkben.

Most benne vagyunk a viharban. Zápor helyett vér folyik, körül sötét minden, nem tudjuk, hogy felleges látkörünkön túl mi történik, de tudjuk azt, hogy ott egy Isten él, ki minket nem hagy el.

Hazám!

Egy év előtt martius 15-ike láncz nélkül kezeden, most fegyverrel kezedben talált; adja ég, hogy egy év mulva koszorúval fejedben találjon!

ÜNNEPI BESZÉD 1898. MÁRCZ. 15-ÉN.*

Istennel kezdem.

Felszálllok lelkemmel a csillagok és a szellemek Urához, hálámat elsőhajtni azért, hogy ezt a napot meg engedte érnem.

Félszázad mult el azóta, hogy az új korszak jelszavát elhangoztattuk: „szabadság, egyenlőség, testvériség!”

Minő félszázad! Tele reménynyel, küzdelemmel, sikerrel, aztán kétségbeeséssel, bukással, súlyos veszteséggel. De a mindenható csodákat

---

* Elmondta azon az ünnepen, melyet 1848. márcz. 15-ikének ötvenedik évfordulóján a Petőfi társaság rendezett a fővárosi vigadóban.

tett értünk, visszaadva a reményt, a küzdelmet, a diadalt s most bánat nélkül tekinthetünk vissza a multra. S én nyugodt lélekkel mondhatom el, hogy nincs egy tett az életemben, amit másodszor is meg ne tennék. S ezt mondhatja az egész magyar nemzet.

Mi volt a márczius 15-ike ezelőtt félszázaddal?

Mindenekelőtt a sajtószabadság karácsony-ünnepe.

A sajtószabadság is jászolban született, ott üdvözölték a pásztorok, majd a bölcsek és királyok.

A szabadságnak is három sátoros ünnepe van: a megszületés, — a feltámadás, — az égből alászállás. Mind a három ugyanazon hivek seregét hívogatja oltárához.

Az ünnepek nem versenyeznek egymással; de összefüggenek, együvé tartoznak.

Valami csodálatos intézkedése a sorsnak, hogy még a csillagok is, az astronomia, az időszámítás is ilyen ünnepnapokat jegyeznek élénk veres betűkkel a jelen évre. Márczius tizenötödikén nyújtják át az ujszülött szabadságnak az eszményi világ csillagvezette királyai, az irodalom, a művészet és nyomdászat, hódolatunk arányát, tömjénét és mirrháját. Április tizenegyedikén van husvét ünnepe, amidőn a népszabadság feltámadott, felszálla a trón magas polczára, s üle a koronás királynak jobbára. Ezen a napon fogja az ország törvényhozása ünnepélyes tiszteletét leróni előbb az Isten oltára, azután a király trónja előtt és

május utolsó napjaira esik pünkösöd három ünnepe, amidőn azelőtt ötven évvel Magyarországnak hadserege, katonaság és nemzetőrség egymás mellé sorakozva künn a szabad ég alatt, a tágas vérmezőn esküdött fel a háromszínű zászlók alatt a magyar alkotmányra. Ez örökemlékü napon, a pünkösdi zöld ágakkal diszített, zöld füvel behintett utcákon lesz hivatva a magyar nép hódolatának pompáját, hűségének ereklýeit bemutatni királynak, nemzetnek, az egész világnak. A csillagok maguk parancsolják ránk ez ünnepeket. Naptárunk szentséges ünnepei az ötvenedik évfordulónál összetalálkoznak szabadságunk magasztos ünnepeivel. Nem Isten ujjsmutatása-e ez?

S az egyik ünnep csak emeli, de nem takarja el a másikat. A lélek ugyanaz, csak az öröme változik. Ugyanaz a hang: csak a zsolozsma különböző.

Ma a mi ünnepünk van: a szabadsajtó munkásaié.

A sajtószabadság 1848. márczius 15-ikétől számítja a maga Hedzsiráját. Akkor lépett életbe, négy héttel előbb, mint törvénybe lett volna iktatva: kikiáltva, tetteleg gyakorlatba véve egy csoport író és nyomdász által.

Távol van tőlem minden dicsekedés: nem fogok idegen pávatollakat tüzködni egyszerű feketé hollótollaim közé.

Minő előkészítő munkát végeztek a népszabadság megalkotása nagy építményében nálunknál bölcsőbb, hivatottabb nagy szellemek, hogyan érlelték meg a magyar nemzetet az új

korszak eszméinek virágfakadására, milyen elévülhetetlen érdemekkel dicsőíték meg nagy neveiket, azt én mind megírtam, felolvastam, nyomtatásban közrebocsátottam egy darab korrajzban.

Azt is elmondtam ugyanabban, hogy azt a merész előretolását az idők óramutatójának, melyre a márcziusi ifjak vállalkoztak, a világtörténet nagy eseményei sürgették, kényszerítették ránk, a sikerrel végződött 47-iki lengyel forradalom s a diadalmas februári francia forradalom, a bécsi népmozgalom. Azoktól jött az ébresztő szó, a mi érdemünk csak az, hogy felébredtünk rá: és hogy tette ébredtünk.

Mert az 1848-iki márczius 15-iki mozgalom megindítása bizonyára tett volt.

Hiába gunyolják azt „paraplúi-revolution“-nak. Igaz, hogy eső esett s a szavainkat hallgató értelmes közönség védte a kalapjait az ombrelleivel, de amint közölünk egy, ki talán most is jelen van, a nyomda ajtajától alákiáltotta: „Urak, ha az eső ellen is paraplét feszítünk ki, hát ha egy óra múlva golyók fognak hullani, akkor mivel fedezzük magunkat?“ — erre a szóra rögtön eltűnt minden esernyő s azontul nem mutatkozott.

És bizonyára az étellel leszámolás teljes tudatával lépett ki a piacra az a maroknyi csoport, a szellem harczosai, mely kész volt a népre appellálni; mert a megelőző napon a hasonló szellemű népmozgalom zajába odafenn Bécsben bizony sortűz ropogása vegyült s a menykövek a mi fejünk fölött is készen álltak a lecsapásra.

A parlament csarnokában védi a merész szónokot a mentelmi jog; de aki a piacon szónokol, azt nem védi semmi.

És azok az ifjak, kik márczius 15-én merész szavaikkal visszhangra költötték a köztért, a csatatéren is teljesítették kötelességüket, melyet a népszabadsgért magukra vállaltak; Petőfi és Vasváry, a dalnok és szónok ifju életét áldozta fel e szent háboruban.

Hát ezeknek a vértanuknak az emléke ne legyen-e megszentelve? Ahogy a sirjaikra nem találunk, a neveiket is el hagyjuk-e mulni? Pedig a nagy emberek, az államférfiak azt mondják, hogy a kik e nap mozgalmát inditák, vezették, mindannyian ismeretlen nevekként enyészték el.

Igaz, hogy neveiket nem őrzik se góthai almanach, se hivatalos sematizmusok. De amig a világ világ lesz, ez a nap Petőfi napja marad.

Tizenkét évig 48-tól kezdve nem ünnepelte meg senki a márczius 15-ike évfordulóját. Mikor 49-ben Debreczenben voltunk, magyar kormány és országgyűlés, a politikai körökben fölmerült az ötlet, hogy meg kellene ülni a márczius 15. egyéves jubileumát: mi módon? Erre egy tréfás honatya azt mondá:

— Csukjuk be újra Táncsics Miskát a börtönbe.

Kezdett már alkalmatlanná válni szocziálista cikkeivel. Ez megis maradt röpke szónak mind a mai napig. És a tizenkét nehéz esztendő után még újabb hét esztendeig nem ünnepelte meg más Petőfi nagy napját, mint a lelkes

magyar fiatalság, szabadban elhangzott dalaival, meg egy magyar hegedűművész, ki szerzetését jártában a Petőfi szobor alapköltségeit összehegedülte.

A nagy emberek, a politika oszlopos tagjai letűntek a látáshatárról, eldültek, eltemette őket a számum homokja. A rostrumok, a tribünök üresen maradtak. Egyesegyedül a sajtó maradt itten: védelmezni a zászlóra kitűzött szent eszméket, jogot, igazságot, nemzetiséget, élesztgetni a nemzet lelkében a hitet, reménységet egy dicsőbb jövőben.

Ki emlékezik még azokra a nehéz időkre, a midőn Magyarországon az egyetlen fegyver volt az író toll s ugyan vigyázni kellett a vele harczolónak, hogytükörből a célba találjon?

Ha mások nem, ti fogtok tanuskodni róla, nyomdász testvéreink, milyen veres plajbász, kék plajbász-kaszabolásokkal kerültek kezeitek alá a cenzurától visszafordult cikkek. S az előleges cenzurán kívül még utólagos is volt: a katonai törvényszék, mely a sajtó képviselőjét nem azért idézte színe elé, hogy lefotografáltassa, s a cikkíróval együtt a szerkesztőt is becsukatta. Hanem azért esküdtszék ítélkezett fölöttük: egyszer gyalog, másszor lovas, harmadszor tüzérezredekbe alakulva.

És azok az írók, a sajtó emberei mégis mertek tenni, szólani, ellentmondani és buzdítani: a nemzet érzelmének szavat adni, világnak hirdetni, midőn az ország minden bölcsei el voltak némítva.

S az üldöztetés, a büntetés nem fájt annyira,

mint a rájuk kényszerített szerep: a bohóc ál-arcz, a csörgő sipka, melynek szabadalma alatt (*cuncta licent stultis*) a bohóság tréfa alakjában az igazságot el lehetett mondani. A közönség megértette azokat s hallgatott rájuk, mint az orákulumra. S kitalálta rejtett értelmüket. Ki ne emlékeznék az epochalis (F. K.) feliratu cikkekre, a miket minden magyar úgy olvasott, hogy Dánia helyett Ausztriát, Schleswig-Holstein helyett Magyarországot értette.

Szép idők voltak azok! Jövedelmünk kevés volt, de becsületünk volt sok: közönségünk kicsiny, de lelkesedésünk nagy!

Most már a sajtó nagyhatalom: harczosainak sora egész tábor, pályája hivatás, jutalma vagyon: testülete életműszeres egész, vándorainak kezében nincs többé koldusbot.

Hajh! de ez a hajdani koldusmankó fegyver volt a kézben s hogy nem támaszkodhatom rá többé, örökre sajnálom.

... És hát most, a midőn arról van szó, hogy jó lenne megünnepelni a sajtószabadság félszázados évfordulóját! Hogyan? Mi módon? Ismét felhangzik a politikai bölcsek, az államférfiak ajkáról a debreczeni bon mot: „Csukjuk be a börtönbe vissza Táncsics Miskát!”

Hiszen nem akarom eltagadni, hogy ebben a mi Dániánkban is van valami rohadt.

De hisz az apostolok között is volt egy Judás (a revolverzsurnaliszták őse), azért a szentírás marad szentírásnak.

Nem ereszkedem e szép ünnepnapon unalmas értekezésbe, inkább elmondok egy adomát

Deák Ferenczről, melyet nagyon régen egy hozzá közel álló férfiútól hallottam.

1848. márcziusában volt, hogy a pozsonyi országgyűlés elfogadta a nép, föld és sajtó felszabadítására benyújtott indítványokat. Ezek azonban csak mint kész paragrafusokra szedett törvényjavaslatok voltak a király elé fölterjeszthetők. A törvényjavaslatok szövegezésére felszólíták a magyar kormányférfiak a legnagyobb jogtudóst: Deák Ferenczet.

— Szívesen elvállalom, mondá Deák, hanem adjatok utasítást az iránt, hogy mit foglaljanak magukban ezek a törvények? A birtokfelszabadítás csak az úrbéres jobbágyságra értessék-e, vagy a telepítvényesekre, a felesekre is? Hát a zsellérekkel, a szakmánymunkásokkal mi történjék? Aztán a sajtótörvényekben mi legyen az irányadó jogelv? Csak a cikkíró legyen az irányadó jogelv, vagy a szerkesztő és a kiadó is? Köttessék-e a szerkesztői állás kvalifikációhoz?

A minisztértársak egymásra néztek s aztán azt mondták Deáknak: „Hisz ezt te legjobban fogod tudni.“

Erre aztán azt mondta Deák:

— Épen így tett az egyszeri várparancsnok a hadseregével, a kinek napi parancsot diktált. Irja ön: „Napi parancs!“ Leírta ön? Olvassa föl! „Napi parancs!“ — A dátumot hozzá! Leírta ön? Olvassa fel. — No, a többit már úgy is tudja ön: nekem mennem kell a Wacht-parádéra.“ — Ti is ide teszitek elém a tör-

vénvek czimeit: a többit aztán nekem kell tudnom.

S ennek az adomának a következményeit látjuk most magunk előtt: a munkáskérdés s a sajtóügy, a hol meg nem oldatott, ott már gordiusi csomóvá bonyolult előttünk.

De azért nem kell ezt a csomót karddal kettévágni, a míg türelemmel s kölcsönös jóakarattal szét lehet bontani.

A mai örömnapnak aranykelyhébe egy ürömcsepp se vegyüljön. Cseréljük ki egymással mi, a szellem munkásai, írók, művészek, nyomdászok s a minket fentartó magyar közönség a mi szeretetünk igaz üdvözlését. És azután menjünk el e nap hőségének: Petőfinek szobrához, a ki központja, vezére a mi táborunknak, s tegyük le a hála és emlékezés koszorúit annak talapzatára. Midőn ezt, a nemzeti kegyelet által emelt szobrot leleplezték, egyike Petőfi kortársainak, emlékbeszédet tartott e szobor felett. Lehetetlen, hogy ez emlékbeszéd végsorait ne idézzem e mai napon:

Magyarország elbukásával Petőfinek az élete be volt fejezve. Jól járt, hogy meghalt. Dicső halált halt, szép kezdete a halhatatlanságnak. Jól történt, hogy porait szérszórták a szelek: így minden magyarnak jut belőle egy porszem s minden porszemében él a hazaszeretet és a szabadság. Szellemének itt kell lakni e szoborban. S e szobor lát, érez és gondolkodik. S a szellemek igazságosak, világosan látnak s szenvedély nélkül ítélnék.

Láthatja az érző, gondokozó szobor, mi történt azóta, hogy szelleme poraitól megvált.

A népszabadság, melyet ő még mint gyémántot keresett és megtalálva, annak tartogatott, ma már közönséges és hasznos út-töltő kavics: félthetetlen, elveszthetetlen.

Láthatja Budapestet s ítélhet felőle, hová emelkedett az a város, melyről ő egykor oly tréfásan emlékezett.

Láthatja, hogy a mit „Vasuton“ irt dalában ábrándul állított fel, hogy Magyarország át legyen hálózva száz vasúttal, ime beteljesült. „Ha nincs elég vasúttok, törjétek össze lánczaitokat s lesz elég!“ Ez is meg van s nincsenek lánczok.

Láthatja, hogy a honvédsereg újra fennáll, erőben, hazaszeretetben a régivel versenyző.

Láthatja, hogy van szabadsajtó, egész legiójával a szellem harczosainak s az olvasóközönség száma egész tábor.

Láthatja, hogy költészet, tudomány, művészet, technika, ipar, gyármunka, kereskedelem, hajózás, mezőgazdaság úgy fejlődött, hogy Magyarországnak nem kell többé könyörögni az elfoglalt helyért a művelt világban.

És láthatja, hogy az, a mit kincsül hagyott hátra, lánglelke művei millió számban vannak elterjedve széles e hazában s ott vannak a főúr termékek asztalán, miként a földműves mestergerendáján. Berepülték a kerek föld világát és minden földön, a melyet bejártak, hirdették a magyar dicsőséget.

És még egyet láthat. Azt, hogy van még egy,

népeitől szeretett s népeit szerető király s az Magyarországé.

S aztán hallgathatja, mit susog fülébe a kor-szellem nemtője.

Hogy minden haladni fog előre a magasság, a tökéletesség felé. Beszélni fog neki a jövőnek olyan titkairól, miktől még a szobor szívének is meg kell dobbannia. Jönnek még idők, mikor ennek a szobornak érczkeble úgy megtelik gyönyörrel, hogy annak hőségétől a szobor izzóvá lesz s világítani fog az éjszakában!

Rövid idő múlva az emlékbeszéd tartója meghivatott a magyar király asztalához, a hol Szent István koronájának felkent viselője e szavakat intézte az íróhoz:

„Nagyon szép volt az az emlékbeszéd, a mit Ön Petőfi fölött tartott.“

Örökre feledhetetlen szavak! Melyeknek balzsama minden régi fájó érzést kigógyít.

A márczius 15-iki felhívásunk homlokán ez olvasható:

„Legyen béke! Szabadság! Egyenlőség! Testvériség!“

Ma is ezt hangoztassuk: „Legyen béke!“

Egy régi történelmi adomát éleszték fel. Egyszer II. Rákóczi Ferencz azt kérde első vezértől, Bercsényitől:

— Uram, édes hivem, volna-e a kerek földnek annyi kincse, vagy a világon olyan hatalom, melyért te engemet el tudnál hagyni?

Felelt rá a híres férfiú:

— Nem, édes fejedelmem, nincs a földnek

annyi kincse; sem a világnak annyi hatalma, melyért téged valaha elhagynálak; hanem, hogy egy kis neheztelésért nem hagynálak-e el — arról nem állok jót.

— Én pedig azokat, a kiknek hűséget fogadtam, még azért a kis neheztelésért sem hagynám el soha!

Nem ok nélkül mondám e szavakat.

A márczius 15-ike nem a viszálykodó szenvedélyek felélesztésének napja. A márczius 15-ike az egyesülés, a testvériség ünnepe. Az volt ötven évvel ezelőtt, annak kell lennie most.

A hogy ötven év előtt egy gondolat szállta meg a milliók lelkét, az a gondolat, hogy a magyar nemzetnek minden osztályát, minden felekezetét, minden ajkú népfaját egy közös hazaszeretében egyesíteni kell, mert csak ez a gondolat tette lehetővé a nagy újjáalkotás nehéz művét. E gondolat nélkül hasztalan lett volna az államférfiak bölcsesége, a költők rajongása, a király beleegyezése; ha a nemzet azt mondta volna rá: „nem akarom!“ Épen úgy parancsolja ránk a közérzület ma, ötven év után, az összetartást.

A hogy ötven év előtt a magyar nemesség lemondott előjogairól, miket elődei vérük hullásával szereztek, áldozatul hozta érdekeit, hatalmát, jövedelme részét, megosztotta a terheket, mik a nép vállait nyomták, azért, hogy egy hatalmas, erős, boldog magyar hazát megteremtsen s jelt adott ezzel egy történelmi korszak megkezdésére: — akként szállja meg a honfi-sziveket ma, ötvenedik év-

fordulóján a kezdő napnak, az a parancsoló érzés, hogy Magyarország népe, mely nem régi félmilliónyi nemesség többé, hanem az egész tizenhatsz milliónyi honpolgár, csak önmagában bízhatik, csak önmagában találhatja barátját, szövetségét, érdektársát s a hogy elődeink fél századdal ezelőtt áldozatul hozták a közös hazáért kincseiket, előjogaikat, százados hagyományaikat, mi is hozzuk áldozatul azokat a kis nehezteléseket, a miknek egyikéért a híres hadvezér képesnek hitte magát a fejedelmétől való elpártolásra. Hordozzuk végig még egyszer utcáinkon azt az ötven év előtt fölemelt zászlót, melyre ez volt írva:

„Béke legyen. Szabadság! Egyenlőség! Testvériség!“

És most végszavaimban ismét Istenhez emelkedem, elmondva a honfoglaló vezérnek imáját:

Magyarok Isten! Kit mindenütt látunk:
Égben, földben, vízben, kezed munkáiban,
Töltsd ki a te lelked erre a nemzetre.
Századok százada lássa virágzását,
A hányszor elbukik, annyiszor támaszd fel.
Védd meg ellenségtől, védd meg önmagától,
Takard be mennyeddel, földét gazdagítsd meg,
Árpád dicső törzsét örökítsd meg rajta.
Uralkodjék benne időtlen időig.

AZ EGYETEMI IFJUSÁG MÁRCZIUSI ÜNNEPÉN.*

Lelkem fiai!

Sokáig válogattam benne, minő megszólítással kezdjem a Hozzátok intézett üdvözlő szómat.

Előttem volt a nagy angol tudós schémája, ki mint az oxfordi egyetem rektora az egybegyűlt diáksereget a *veni sancte* után ezzel a megszólítással czimezte: Uraim, mylordok, érsekek, püspökök, lelkipásztorok, lordmayorok, aldermanok, mérnökök, tábornokok, doktorok, Bathrend, térdszalagrend lovagjai, hajóskapitányok, admirálok, világcsalók, naplopók, utonállók. — Igen is: mindezek válhatnak belőletek, a szerint, a mint magatokat viselni fogjátok.

Van egy rátok alkalmazott régi kifejezésem, a melyben a magyar fiatalságot elneveztem *aczélfiatalságnak*. Más nemzeteknek van *aranyfiatalságuk* (*jeunesse dorée*), kik arra büszkék, mi magyarok büszkébbek vagyunk az *aczélfiatalságunkra*. Azonban én ismételni saját magamat sem szeretem.

Nekem jogom van titeket lelkem fiainak szólítani, mert a saját lelkemet látom bennetek ezerszeresen sokszorozódni.

Ugyanazt a dicső fiatalságot látom magam előtt most, a ki ötven év előtt engem és kortársaimat, az akkori írókat, körülvelt; csak a

---

* Elmondta az 1848-diki márcziusi emléknapi ötvenedik évfordulóján, a fővárosi vigadóban.

számotok szaporodott meg: a hány százan voltak akkor, annyi ezren vagytok most.

S ugyanazt a szent szózatot hallom ezerszeresen visszhangzani ajkaitokról most, a mit elődeitektől hallottam égnék és földnek hirdettetni: „szabadság, egyenlőség, testvériség!”

Ez a hármás jelszó volt az a bibliai mustármag, melyből Magyarország czedrusfája felnőtt; és még egyre növekedik.

E hármás jelszóban van Magyarország léte-lének alapja, a magyar nemzet hatalmának joga kifejezve. Ezek a vezéreszmék tesznek egy nemzetet hadban erőssé, békében boldoggá. S a ki e három eszme közül egyet eldob magától, a másik kettőt is elveszíti. Ezt a hármas varázsigt őrizi a mi alkotmányunk frigyládája.

A magyar tanuló fiatalság, nemzeti műveltségünk élő kifejezése, ivadékról-ivadékra hiven megőrizte elődeinek ezt a frigyládáját. Soha semmi szenvedély, semmi kényszer, semmi érdek nem birta a magyar tanuló fiatalságot eltántorítani. A frigyládát elvehették tőlünk, de a benne elzárt kincseket nem kobozhatták el.

Pedig sok megpróbáltatást kellett fiatalságunknak kiállania.

Öt évtizeden át figyeltem aggodalommal, láttam örömmel, mint váltja fel egyik ifju nemzedék a másikat. Mindig ugyanaz a szellem maradt meg: egyik ivadék a másiknak adta át örökségül. És most az ötödik évtizedben ugyanezen oltár előtt látom áldozni hazám tanuló fiatalságát: ugyanazon jelszavas zászlókat lobogtatni kezében.

Szorongó szívvél szemléljük, közelben és távolban, hogy foszlanak le másutt rongyokban e dicsőséges zászlók! Hogy áldozzák fel a szabadságot a boszuért, az egyenlőséget a kiválóságért, a testvériséget a gyűlöletért más nagy nemzetek fiai. S a legjobb fiai: a muzsák tábora! Hogy készülnek testvérgyilkos harczra, mely saját hazájukat megbénítja, alkotmányukat megrendíti, hogy vezetnek népfajt, felekezetet, politikai pártokat irtó küzdelemre épen azok, kiknek azért van adva a kezükbe a fáklya, a tudás fáklyája, hogy nemzetük előtt a hazaszeretetet, a békeszeretet helyes útját megvilágítsák, de nem hogy gyújtogassanak vele!

Hála a magyarok Istenének, hogy ez a rágalv nem fertőztette meg a magyar ifjak lelkét.

Ti megmaradtatok a szabadság, egyenlőség, testvériség hiveinek; s a magyar tudományos egyetem fiatalsága adott magasztos példát a saját keblében létrehozott békeszövetséggel az egész művelt világ fiatalságának, példát arra, hogyan lehet bölcs mérséklettel, testvéri indulttal, a közös haza és közös szabadság szeretetével, egymással ellenkező felfogásokat kibékíteni.

Ez az 1848. márczius 15-ikének a szelleme. Így tettek a ti elődeitek, az én kortársaim; egyenlővé tették az embert, magukhoz ölelték a testvért s midőn a szabadságért kellett küzdeni, az egyenlővé tett honfi, a felkarolt testvér együtt harczolt velünk a szabadság ellenségei ellen.

És még ma is „in hoc signo vinces!”

Ezt az ötven év előtt a ti elődeiteknek átadott lelkemet látom én Ti Bennetek föléléde s mindazoknak a lelkét, a kik akkor velem együtt voltak: Petőfiét s az ő tizeiét.

Azok már megtértek Istenhez, ki nekem engedte, a legutolsónak, hogy az ő nevükben is üdvözöljelek Titeket, lelkemnek fiai.

„Legyetek boldogok a boldog hazában!“

„Szabadok a szabad hazában!“

„Erősek és becsületesek az erős és becsületes magyar nemzetben.“

JEGYZETEK

Rottenbiller Lipót. Pest város polgármestere volt 1848-ban. Ő írta alá elsőnek a nép által a tanács elé terjesztett 12 pontot.

Ngáry Pál. 1848-ban Pest vármegye egyik képviselője. A márcziusi napokban a forrongó fővárosban ő volt a rend fentartója. A kormánynál észlelt gyengeségekkel szemben nagy erélyt fejtett ki, főleg a honvédelem eszközeinek sürgetésében.

Sükey Károly. Író, ki 1848. tavaszán a forradalmi csarnok ifjúságának sorában szerepelt. Tőle került ki az az axioma, hogy „a forradalomban nem jó az okos ember.“

Táncsics Mihály. Író, kit a 40-es évek mozgalmai elragadtak és 1846-ban a budai helyőrségi börtönbe került. Innen 1848. márczius 15-én a nép kiszabadította.

Schwarcz Gyula. Hirneves államtudományi író, történész és közoktatásügyi politikus.

Szilágyi Virgil. Publiczista, kriminalista és politikus. Résztvett a szabadságharcban. 1850. végén Pestre költözött s háza központja lett a fiatal író- és művésznemze-

déknek. Hazafias bátorságával az egész ország szívét megdobogtatta, Táncsics Mihály védelmében ezeket mondván: „Felségárulásról nem lehet szó oly országban, hol nincs törvényes felség.”

Pálffy Albert. Regényíró és lapszerkesztő. Ő alapította az 1848. márczius 15-ke című hirlapot, mely a legszélsőbb forradalmi irány orgánuma volt.

Csányi László. A szabadságharcz alatt a közmunkák és a közlekedésügy minisztere. 1849. október 10-én a zsarnok hatalom kivégeztette.

Kiss Ernő. Az aradi 13 vértanu egyike.

Szemere Pál. A „költő-filológus“, kinek kedélyét az 50-es évek komor hangulata megbénította s 1861. márczius 14-én halt meg.

Bajza József. A reformkor jeles kritikusa és költő. Az Athenaeum fiatal írói mesterüknek vallották. A sok hányattatás, meg közállapotaink reménytelensége megzavarták lelke épségét s kinos évek után 1858. márczius 3-án halt meg.

Vasvári Pál. A márcziusi ifjúság egyik kedvelt szónoka. Résztvett a szabadságharczban. 1849. július 6-án a fontanelli szorosban esett el.

Lajos főherczeg. Tagja volt az 1848-i titkos államtanácsnak s a merev abszolutizmus főtámasza. Ezért a bécsi felkelők első sorban ő ellene és Metternich ellenkeltek fel. Bécsből távozni volt kénytelen.

Nestroy Nep. János. Osztrák színész és színműíró.

Szarvady Frigyes. Forradalmi agitátor és hirlapíró. Később a magyar kormány diplomáciai ügynöke volt Bécsben és Párisban.

Hermann Ottó. Kiváló természettudós és politikus. Jelesebb művei: Magyarország pókfaunája és A magyar halászat könyve.

Vidacs János. A márcziusi ifjak egyike. Végigharczolta a szabadságharczot.

Irinyi József. Író és képviselő. 1848. okt. 8-án a

nemzeti kormány Párisba küldte, hol Teleky László gróf mellett követségi tanácsos volt.

Török János. Író, ki Kossuthnak az ipar és védegy-let érdekében kifejtett eszméi ellen harczolt. Részt vett a szabadságharcban.

Bulyovszky Gyula. Író. A márcziusi napok egyik főszereplője az ifjak közt. Neje B. Lilla, a jeles színművész nő volt.

Egressy Gábor. A legnagyobb magyar tragikus színész. A márcziusi ifjakkal szintén kivette a maga részét a hazafias, lelkes munkából.

Irányi Dániel. (Azelőtt Halbschuch.) Politikus és publiczista. 1848-ban Pest egyik képviselője. Fontos megbízatásokban kormánybiztos is volt. 1849-ben Debreczenben tevékenykedett. In effigie fel is akasztották. Külföldön is szolgálta hazája ügyét tollával.

Klauzál Gábor. 1848-ban a földmivelésügy, ipar és kereskedelem minisztere.

Szerdahelyi József. Színész és dalműiró.

Lederer Ignác Lajos br. Osztrák táborszernagy. 1848-ban budai hadi kormányzó volt s ápr. 18-án megtagadta a minisztertanács küldöttségének a nemzetőrség felfegyverezésére szükséges fegyverek kiadását. Ezért az egyetemi polgárok tüntetést rendeztek ellene. Ekkor L. az ifjuság ellen katonákat vezényelt ki és ez alkalommal véres összeütközés támadt.

Hedsira. Mohammed futása Mekkából Medinába. (622. jun. 28. és szept. 20. közt.) Omár Kalifa ehhez kapcsolta a muzulmán időszámítást.

Februári francia forradalom. 1848-ban a francziák Lajos Fülöpöt, a polgár királyt trónjától megfosztották s megalakították a köztársaságot. Nagy hatással volt a bécsi és pesti népre.

OLCSÓ JÓKAI

Egy-egy szám ára fűzve: 40 fillér.

- 61. sz. Anekdotakönyv. Második sorozat
- 62. sz. Életképek
- 63. sz. Házasság éhségből
- 64-66. sz. A fekete vér
- 67-70. sz. A Damokoszok
- 71. sz. Anekdotakönyv. Harmadik sorozat
- 72. sz. Amerikai történetek
- 73-77. sz. Nincsen ördög
- 78-79. sz. Csalavér
- 80. sz. Tarka élet
- 81-90. sz. Enyim, tied, övé
- 91. sz. A háromszínű kandur
- 92. sz. A számárrend története — Eleven regény
- 93-98. sz. Egy hírhedett kalandor
- 99. sz. Babszemek
- 100. sz. A Balaton völgényei és más elb.
- 101. sz. A magyar színészet hőskora
- 102. sz. A magyar Faust
- 103. sz. A véres kenyér
- 104-106. sz. A barátfalvi lévita
- 107-110. sz. Minden poklokon keresztül
- 111. sz. Egy magyar költő életéből
- 112. sz. Egy világlátott flu
- 113. sz. A rosszul osztott testvérek
- 114-115. sz. Magnéta
- 116-120. sz. De kár megvénülni
- 121. sz. Anekdotakönyv. Negyedik sorozat
- 122. sz. Fantasztikus történetek
- 123-124. sz. A Kráó
- 125-130. sz. Szép Mikhál

OLCSÓ JÓKAI

Egy-egy szám ára fűzve: 40 fillér.

- 131. sz. Vőlegényverseny
- 132. sz. Álmodád
- 133-140. sz. Szabadság a hó alatt
- 141. sz. Az asztalos családja
- 142. sz. Bokáczius kalandjai
- 143-144. sz. Lenczi fráter
- 145-150. sz. Rákóczi fia
- 151. sz. 1848. Nagy idők emlékei
- 152. sz. Tarka világ
- 153. sz. Mindenféle különcök
- 154. sz. A magyar király háza tája
- 155-160. sz. A három márványfej
- 161-168. sz. Ráb Ráby
- 169. sz. A rútak rútja
- 170. sz. Ne nyulj hozzám
- 171. sz. Esetek Petőfi életéből
- 172. sz. Bürgözdli bácsi
- 173-176. sz. A két Trenk
- 177-178. sz. Trenk Frigyes
- 179-180. sz. A szegénység útja
- 181. sz. Márczius tizenötödike
- 182. sz. A Magláy-család
- 183-185. sz. Tégy jót
- 186-190. sz. A tengerszemű hölgy

Folytatása előkészületben.

Havonta 10 szám jelenik meg.

OLCSÓ JOKAI

EGY-EGY SZÁM 40 FILLER

182. sz.

40 HLL.

A Magláy család

RÉVAI-KIADÁS

OLCSÓ JÓKAI

Egy-egy szám ára füzve: 40 fillér.

1. sz. Az egyhuszasos leány — A nagy-
apó várkastélya
2. sz. A dagói torony — Bosszú a túl-
világon
- 3-4. sz. A sárga rózsa
5. sz. Az ezerkettedik éjszaka
- 6-8. sz. Péter Péter
9. sz. Ne hagyd magad
10. sz. A fekete sereg
- 11-12. sz. A cigánybáró
13. sz. Párbaj Istennel
14. sz. Vén emberek nyara
- 15-16. sz. Az apja fia
- 17-20. sz. Bálványos vár
21. sz. Még sem lesz belőle tekintetes asszony
22. sz. A csigák regénye
23. sz. A fránya hadnagy
- 24-25. sz. Rendkívüli nők
- 26-30. sz. Egy játékos, a ki nyer
- 31-43. sz. A löcsei fehér asszony
- 44-46. sz. Az északi pólusig
47. sz. A jedikulai rab
48. sz. Az utolsó mór királyok
49. sz. Kassári Dániel
50. sz. Száz leány egy rakáson
51. sz. Anekdotakönyv. Első sorozat
52. sz. Kalandos históriák
53. sz. A jó öreg asszony és más elbesz.
- 54-55. sz. Három királyok csillaga
- 56-60. sz. Egetvivő asszonyszív

